

СХІДНОСВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ РАУФА АБЛЯЗОВА
КАФЕДРА ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СПРАВИ

КУРСОВА РОБОТА
з дисципліни «Кримінальне право»
на тему:

«КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО
ПОРЯДКУ ТА МОРАЛЬНОСТІ»

Студент-виконавець:

Тележенко Данієлла Григорівна,
група ІОР-21

_____ (особистий
підпис)

Керівник курсової роботи:

Ландіна Анна Валентинівна, кандидат
юридичних наук, доцент, кандидат
публічного права

 _____ (особистий
підпис)

Курсова робота захищена з
оцінкою

 83/6

Черкаси

2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СКЛАД ОКРЕМИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....	6
1.1. Групове порушення громадського порядку.....	6
1.2. Масові заворушення.....	8
1.3. Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку.....	11
1.4. Хуліганство.....	13
РОЗДІЛ 2. СКЛАД ОКРЕМИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ.....	21
2.1. Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого.....	21
2.2. Жорстоке поводження з тваринами.....	27
2.3. Втягнення неповнолітніх у кримінально протиправну діяльність.....	29
РОЗДІЛ 3. СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА МОРАЛЬНОСТІ.....	32
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40

ВСТУП

Актуальність теми курсової роботи. В умовах сьогодення, особливо під час війни актуальність дослідження кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності обумовлена важливістю захисту суспільних відносин, які забезпечують порядок, стабільність та етичні принципи у суспільстві. Громадський порядок і моральність є основою для нормального функціонування будь-якої держави та суспільства, адже вони регулюють поведінку індивідів, підтримують соціальну гармонію та запобігають деградації моральних цінностей.

Зміни у соціально-економічному середовищі, стрімкий розвиток інформаційних технологій та глобалізація значною мірою впливають на формування нових викликів у сфері захисту громадського порядку та моральності. В Україні, як і в усьому світі, спостерігається зростання кількості кримінальних правопорушень, спрямованих проти суспільної моралі, таких як пропаганда насильства, порнографія, хуліганство та інші види антисоціальної поведінки. Це вимагає розробки ефективних методів протидії таким діям, зокрема шляхом вдосконалення законодавства та практики його застосування.

Особливе значення має те, що кримінальні правопорушення проти громадського порядку і моральності безпосередньо впливають на формування громадської безпеки, яка є важливою умовою для забезпечення прав і свобод громадян. Негативний вплив таких правопорушень проявляється у дестабілізації соціального життя, порушенні нормального функціонування громадських інститутів, поширенні асоціальної поведінки, що руйнує моральні устої суспільства.

Кримінально-правовий захист громадського порядку та моральності є однією з ключових функцій держави, адже ефективна боротьба з

правопорушеннями у цій сфері сприяє збереженню соціального миру, зменшенню рівня злочинності, формуванню правової свідомості населення та вихованню моральних цінностей.

Актуальність теми також підкріплюється необхідністю вирішення низки практичних проблем, пов'язаних із кваліфікацією таких кримінальних правопорушень, визначенням ступеня суспільної небезпеки діянь, вдосконаленням законодавчої бази та приведенням її у відповідність до міжнародних стандартів. Зокрема, важливим є аналіз сучасних підходів до розмежування адміністративних і кримінальних правопорушень, які стосуються громадського порядку, та визначення основних критеріїв такого розмежування.

Таким чином, дослідження кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності є не лише теоретично значущим, але й має практичне значення для вдосконалення кримінального законодавства, забезпечення його ефективного застосування, а також формування умов для підтримання громадського порядку і збереження моральних цінностей у суспільстві.

Стан дослідження теми. Дослідження кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності здійснювали велика кількість науковців. Так, зокрема, дану тематику досліджували Бажанов М. І., Беніцький А. С., Ветров М. І., Гуторова Н. О., Дудоров О. О., Жаровська Г. П., Зінченко І. О., Кузнецов В. В., Мельник М. І., Навроцький В. О., Савченко А. В., Сташис В. В., Стрельцов С. Л., Тацій В. Я., Ус О. В., Хавронюк М. І. та інші.

Мета і завдання курсової роботи. Метою курсової роботи є дослідження кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.

Для виконання поставленої мети курсової роботи потрібно виконати такі завдання:

- дослідити групове порушення громадського порядку;

- проаналізувати масові заворушення;
- дослідити заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку;
- проаналізувати хуліганство
- проаналізувати паругу над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого;
- дослідити жорстоке поводження з тваринами;
- охарактеризувати втягнення неповнолітніх у кримінально протиправну діяльність;
- дослідити судову практику у справах про порушення громадського порядку та моральності.

Об'єктом курсової роботи є кримінально-правові відносини, що регламентують кваліфікацію кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.

Предметом курсової роботи є кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності.

Методи курсової роботи. Методологічною основою даної курсової роботи є сукупність загальнонаукових та спеціально-правових методів, зокрема історичний, порівняльний, метод аналізу, логічний, системний, які дали можливість детально проаналізувати особливості інституту кваліфікації злочинів в кримінальному праві України.

Структура курсової роботи. Курсова робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг курсової роботи становить 42 сторінки.

РОЗДІЛ 1. СКЛАД ОКРЕМИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

1.1. Групове порушення громадського порядку

При дослідженні кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності доцільно проаналізувати окремі види кримінальних правопорушень. Дану групу кримінальних правопорушень доцільно поділяти на дві підгрупи – на кримінальні правопорушення проти громадського порядку та проти моральності, оскільки вони мають певні відмінності саме в складах.

Першим із кримінальних правопорушень проти громадського порядку є Групове порушення громадського порядку. При цьому, відмічаємо, що групове порушення громадського порядку є одним із найнебезпечніших проявів антисоціальної поведінки, що підриває суспільну гармонію, завдає шкоди громадській безпеці та створює умови для виникнення конфліктних ситуацій у суспільстві. Це правопорушення характеризується активними діями групи осіб, які грубо порушують порядок, встановлений у публічних місцях, і перешкоджають нормальному функціонуванню громадських інститутів[1].

Згідно зі статтею 293 Кримінального кодексу України, групове порушення громадського порядку визначається як умисні дії, вчинені групою осіб, які грубо порушують громадський порядок і супроводжуються явною неповагою до суспільства. Такі дії можуть виражатися у формі масових безладів, хуліганських дій, спричинення шкоди майну чи здоров'ю громадян[1].

Склад кримінального правопорушення є системою обов'язкових елементів, які визначають діяння як кримінальне правопорушення[2, с. 130-131].

Склад групового порушення громадського порядку включає чотири основні елементи:

1. Об'єкт правопорушення. Об'єктом групового порушення громадського порядку є громадський порядок, що забезпечує нормальне функціонування суспільства, безпечні умови для життя і діяльності громадян. Це включає захист від агресивної чи деструктивної поведінки, яка загрожує безпеці, здоров'ю чи майну осіб. Додатковим об'єктом можуть бути права і свободи громадян, а також громадська безпека (наприклад, у випадках, коли правопорушення супроводжується насильством або пошкодженням майна) [3, с. 90].

2. Об'єктивна сторона. Об'єктивна сторона групового порушення громадського порядку полягає у вчиненні групою осіб дій, які:

- грубо порушують громадський порядок (наприклад, блокування руху транспорту, пошкодження громадського майна);
- виражають явну неповагу до суспільства;
- створюють перешкоди для нормальної діяльності установ, організацій чи громадян.

Характерною ознакою є саме груповий характер дій, тобто їх здійснення двома або більше особами за попередньою домовленістю або спільним наміром. Дії повинні бути спрямовані на створення хаосу, паніки або перешкоджання громадському спокою.

Крім того, такі дії можуть супроводжуватися:

- застосуванням насильства до громадян;
- пошкодженням чи знищенням майна;
- іншим способом спричинення шкоди громадським або приватним інтересам [4, с. 117].

3. Суб'єкт правопорушення. Суб'єктом цього діяння є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку [1]. Особливістю є те, що правопорушення повинно бути вчинене групою осіб, тобто не менш ніж двома особами, які діють спільно. Якщо вчинення правопорушення організовується, суб'єктами

можуть бути також організатори, підбурювачі або пособники, які несуть відповідальність відповідно до їхньої участі [5, с. 130].

4. Суб'єктивна сторона. Суб'єктивна сторона групового порушення громадського порядку характеризується умисною формою вини. Це означає, що особи усвідомлюють характер своїх дій, їх антисоціальну спрямованість, передбачають можливість негативних наслідків і бажають або свідомо допускають їх настання.

Мотиви такого правопорушення можуть бути різними: прагнення до протесту, хуліганські спонукання, демонстрація сили, задоволення власних потреб за рахунок суспільства тощо [6, с. 79].

Таким чином, групове порушення громадського порядку є суспільно небезпечним діянням, що посягає на безпеку суспільства, стабільність громадських відносин та моральність. Зважаючи на зростання кількості таких правопорушень, особливо під час масових зібрань або протестів, питання їх кримінально-правового регулювання та відповідальності винних осіб залишається актуальним. Важливо забезпечувати не лише покарання винних, але й попередження таких дій шляхом підвищення рівня правової свідомості населення та вдосконалення механізмів правоохоронної діяльності.

1.2. Масові заворушення

Масові заворушення є одним із найнебезпечніших злочинів проти громадського порядку, який створює загрозу суспільній безпеці, дестабілізує функціонування державних і суспільних інститутів, завдає шкоди життю, здоров'ю та майну громадян. Відповідальність за вчинення масових заворушень передбачена статтею 294 Кримінального кодексу України [1]. Проаналізуємо даний склад кримінального правопорушення детальніше.

Масові заворушення визначаються як дії, які характеризуються організованим наслідством великої кількості осіб, що спрямоване на грубе

порушення громадського порядку, знищення майна, захоплення будівель чи споруд або протидію представникам влади. Основними формами таких дій є:

- напади на громадян;
- підпали, руйнування або пошкодження майна;
- насильницьке захоплення будівель чи споруд;
- протидія представникам влади із застосуванням насильства [7, с. 114-115].

Масові заворушення, як правило, виникають у контексті соціальних, політичних чи економічних конфліктів і супроводжуються порушенням нормального функціонування суспільства.

Склад масових заворушень, як і будь-якого кримінального правопорушення, включає чотири основні елементи: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт та суб'єктивну сторону.

1. Об'єкт правопорушення. Об'єктом масових заворушень є громадський порядок і безпека. Громадський порядок забезпечує нормальну життєдіяльність суспільства, а громадська безпека гарантує захист громадян, їхнього майна та суспільних інтересів від злочинних посягань.

Додатковим об'єктом можуть бути життя і здоров'я громадян, їхнє майно, а також діяльність державних органів влади чи місцевого самоврядування[8, с. 93].

2. Об'єктивна сторона. Об'єктивна сторона масових заворушень характеризується активними діями, які мають груповий і насильницький характер. Основними формами прояву є:

- організація масових заворушень;
- участь у масових заворушеннях;
- вчинення під час масових заворушень нападів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд.

Таким чином, можемо констатувати, що ключовою ознакою об'єктивної сторони є участь великої кількості осіб, які діють узгоджено, з

наміром дестабілізувати ситуацію та завдати шкоди суспільним або приватним інтересам.

Важливо зазначити, що навіть пасивна участь у масових заворушеннях, якщо вона включає підтримку антигромадської діяльності, може бути визнана злочинною[9, с. 107].

3. Суб'єкт правопорушення. Суб'єктом масових заворушень є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Особливу увагу приділяють організаторам і активним учасникам заворушень, які відіграють ключову роль у координації дій групи.

Організатори несуть відповідальність за планування, підготовку та керівництво масовими заворушеннями, навіть якщо самі не брали безпосередньої участі в насильницьких діях[10, с. 133].

4. Суб'єктивна сторона. Суб'єктивна сторона масових заворушень характеризується прямим умислом. Особи, які беруть участь у заворушеннях, усвідомлюють суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачають їх наслідки і бажають їх настання.

Мотиви таких дій можуть бути різними: політичні, соціальні, економічні, націоналістичні або хуліганські спонукання. Однак мотив не впливає на кваліфікацію злочину, але може враховуватися під час визначення міри покарання.

Таким чином, масові заворушення становлять серйозну загрозу суспільству, особливо в умовах соціальної нестабільності, політичних криз чи військових конфліктів. Дослідження складу цього кримінального правопорушення дозволяє вдосконалювати законодавство, посилювати превентивні заходи та забезпечувати адекватну відповідальність винних осіб. Ефективна протидія масовим заворушенням є необхідною умовою для збереження громадського порядку, стабільності держави та захисту прав і свобод громадян.

1.3. Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку

Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку, є небезпечним кримінальним правопорушенням, яке підриває основи суспільного життя, сприяє дестабілізації ситуації та створює ризик виникнення масових заворушень, насильства чи інших суспільно небезпечних наслідків. В Україні це правопорушення регулюється статтею 295 Кримінального кодексу України.

Заклики – це усні, письмові, електронні чи інші публічні звернення, спрямовані на спонукання до певних дій, які мають на меті порушення громадського порядку.

Громадський порядок – це встановлений правовими нормами і моральними принципами порядок суспільного життя, який забезпечує безпеку, спокій, права та свободи громадян. Дії, які загрожують громадському порядку, можуть включати насильство, підпали, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, порушення роботи транспорту або комунальних служб тощо[11, с. 170].

Склад кримінального правопорушення включає чотири основні елементи: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, та суб'єктивну сторону. Проаналізуємо їх детальніше.

Основним об'єктом злочину є громадський порядок і безпека. Заклики до порушення громадського порядку спрямовані проти суспільної стабільності, порядку і злагоди.

Додатковим об'єктом можуть бути права і свободи громадян, їх життя, здоров'я, майно, а також діяльність державних установ чи органів місцевого самоврядування[12, с. 150].

Об'єктивна сторона злочину полягає у здійсненні публічних закликів до вчинення дій, які загрожують громадському порядку.

Заклики мають бути спрямовані на широку аудиторію. Це може бути реалізовано через засоби масової інформації, соціальні мережі, публічні виступи, листівки чи інші способи поширення інформації. Заклики мають стимулювати до вчинення конкретних дій, які порушують громадський порядок (наси́льство, підпали, знищення майна, блокування транспорту тощо). Заклики повинні мати характер, який об'єктивно створює загрозу громадському порядку.

Не обов'язково, щоб ці дії були реально вчинені. Достатньо самого факту закликів, якщо вони могли спричинити відповідні наслідки [13, с. 109-110].

Суб'єктом цього кримінального правопорушення може бути будь-яка фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. У разі вчинення закликів посадовою особою або використання службового становища, це може бути обтяжуючою обставиною [2].

Суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом. Особа усвідомлює:

- суспільно небезпечний характер своїх дій;
- зміст закликів;
- їх потенційні наслідки для громадського порядку [14, с. 111].

Також особа прагне або допускає можливість, що інші люди піддадуться цим закликам і здійснять протиправні дії.

Мотиви можуть бути різними: політичними, соціальними, економічними чи іншими. Вони не впливають на кваліфікацію злочину, але можуть враховуватися при визначенні покарання.

Заклики до дій, що загрожують громадському порядку, необхідно відмежовувати від інших злочинів, зокрема:

- Заклики до повалення конституційного ладу (ст. 109 ККУ), якщо метою є порушення державного ладу, а не громадського порядку;
- Заклики до терористичних актів (ст. 258-2 ККУ), якщо метою є залякування населення або вплив на державні органи.

- Хуліганство (ст. 296 ККУ), якщо дії не мали заклику, а здійснювалися безпосередньо [15, с. 39].

Заклики до порушення громадського порядку, які не містять значної суспільної небезпеки, можуть кваліфікуватися як адміністративні правопорушення (наприклад, дрібне хуліганство за статтею 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

Таким чином, у сучасних умовах інформаційних технологій і зростання ролі соціальних мереж публічні заклики можуть мати значний вплив на суспільство. Вони можуть провокувати насильство, дестабілізувати громадський порядок та створювати загрозу для державної безпеки. Вивчення складу цього правопорушення є важливим для вдосконалення механізмів попередження злочинів, а також для забезпечення захисту громадського порядку і правопорядку в умовах сучасних викликів.

1.4. Хуліганство

Хуліганство як кримінально каране діяння залишається поширеним суспільно небезпечним кримінальним правопорушенням. Законодавець встановлює кримінальну відповідальність лише за грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом. Особам, які вчинили це діяння, притаманні аморальність, зверхність і зневага, що породжують агресивність, насильство і жорстокість хулігана як до будь-якої особи, так і до традицій, звичаїв і норм моралі та права [16, с. 159]. Тому в рамках дослідження потрібно проаналізувати хуліганство.

Хуліганство – це суспільно небезпечне діяння, яке характеризується грубим порушенням громадського порядку, вираженням явної неповаги до суспільства та супроводжується насильством або загрозою його застосування, знищенням чи пошкодженням майна або іншим

демонстративним викликом норм і правил поведінки. В Україні хуліганство кваліфікується за статтею 296 Кримінального кодексу України [1].

Варто зазначити, що основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення виступає громадський порядок, а саме система суспільних відносин, що склалися на основі дотримання норм права, спрямованих на підтримання громадського спокою, порядку, взаємної поваги, належної поведінки людей у громадських місцях, житті й побуті, відносин у сфері соціального спілкування.

В свою чергу, додатковим безпосереднім об'єктом хуліганства є здоров'я особи, громадська безпека, власність та авторитет органів влади [4, с. 103].

Потерпілими від хуліганських дій можуть бути визнані:

- громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які із власної ініціативи свідомо і наполегливо вимагають від винуватої особи припинити очевидні хуліганські дії; вони не наділені жодними владними або публічними повноваженнями, зрозумілими для хулігана, і не мають підвищеного юридичного захисту;

- представники влади – це працівники державних органів та установ, які мають право в межах своєї компетенції висувати вимоги, які є обов'язковими для виконання фізичними і юридичними особами, наприклад представники органів місцевого самоврядування, судді тощо;

- працівники правоохоронних органів (прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, органів охорони державного кордону, фіскальних органів, органів та установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, органів державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони й інших органів, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції);

- представники громадськості, які охороняють громадський порядок (особи, які виконують доручення з охорони громадського порядку,

наприклад муніципальна варта, позаштатні працівники поліції тощо) [17, с.103].

Об'єктивну сторону хуліганства становлять суспільно небезпечні дії, що грубо порушують громадський порядок. Діями, що грубо порушують громадський порядок, закон визнає лише ті, що відрізняються особливою зухвалістю або винятковим цинізмом.

Грубим порушенням громадського порядку визнається: явна неповага до суспільства, усталених етичних, моральних і правових норм, заподіяння істотної шкоди особистим чи громадським інтересам та інші дії, вчинені з особливою зухвалістю або винятковим цинізмом. Зазначений у частині 1 ст. 296 КК України термін «грубе порушення» є оціночною категорією. Його предметний зміст залежить від конкретних обставин вчинення винним діянь, характеру хуліганських дій, їх наслідків, місця і тривалості їх вчинення, кількості потерпілих, їх віку, стану здоров'я, суттєвості порушення їхніх інтересів або інтересів підприємств, установ чи організацій.

Як зазначають фахівці, грубість порушення громадського порядку визначається з урахуванням місця вчинення суспільно небезпечних дій, їх тривалості, кількості потерпілих і ступеня порушення їх прав і законних інтересів. Грубе порушення супроводжується, як правило, застосуванням фізичного насильства із заподіянням моральної, матеріальної чи фізичної шкоди особистим чи громадським інтересам або загрозою застосування такого насильства, а також пошкодженням чи знищенням чужого майна. Хуліганські дії можуть бути вчинені в будь-якому місці, але частіше це відбувається в парках, на вулицях, у кінотеатрах, магазинах та в інших громадських місцях. Як правило, такі дії здійснюються в присутності потерпілих та інших громадян. Однак публічність не є обов'язковою ознакою хуліганства. Обов'язковим є прояв явної неповаги до суспільства.

Особлива зухвалість – це нахабна поведінка, буйство чи бешкетування, поєднане з насильством, які спричинили тілесні ушкодження або поєднувались із знущанням над потерпілим, знищення або пошкодження

майна, а також тривале порушення спокою громадян, зрив масового заходу, тимчасове порушення нормальної діяльності установи, підприємства чи організації або громадського транспорту тощо.

Винятковий цинізм – це демонстративна зневага до норм моралі, наприклад брутальна непристойність, демонстративне оголення, знущання над хворими, немічними тощо [18, с.77].

За конструкцією кримінальне правопорушення має формальний склад і вважається закінченим із моменту вчинення дії, що грубо порушує громадський порядок. Форми хуліганських дій можуть бути різноманітними: нахабне, зухвале й цинічне порушення громадського спокою, нормального функціонування підприємств та організацій, масових заходів або роботи транспорту. Ними вважаються і будь-яка наруга, знущання над людьми, їх побиття, осквернення громадських та інших місць роботи, відпочинку або побуту людей.

Суб'єктом хуліганства вважається фізична, осудна особа, яка досягла 14-річного віку.

Суб'єктивна сторона хуліганства характеризується умисною формою вини, а саме прямим умислом.

Обов'язковою ознакою є мотив явної неповаги до суспільства. Явна неповага до суспільства – це навмисні активні дії, змістом яких є особлива зухвалість або винятковий цинізм ситуативного характеру як прояв аморального, зверхнього ставлення до прав, свобод та законних інтересів невизначеного кола людей, інтересів юридичних осіб, суспільства або держави, що порушують спокій життєдіяльності як однієї особи, так і необмеженої кількості громадян. Неповага повинна бути явною, тобто очевидною, зрозумілою та безсумнівною як для хулігана, так і для очевидців.

Частиною 2 ст. 296 передбачено відповідальність за «ті самі дії, вчинені групою осіб», тобто коли об'єктивну сторону кримінального правопорушення виконують декілька осіб (дві або більше), наділених ознаками суб'єкту кримінального правопорушення. Законодавець не вказує

на попередню змову учасників, тому якщо під час вчинення хуліганства до учасників приєднується інша особа, то її дії також необхідно кваліфікувати за частиною 2 ст. 296 КК України. Так само кваліфікують вчинення хуліганства за попередньою змовою групою осіб або організованою групою.

Частиною 3 ст. 296 встановлено відповідальність за «дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони були вчинені особою, раніше судимою за хуліганство, чи пов'язані з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії», а саме:

– дії, вчинені особою, раніше судимою за хуліганство, тобто особою, яка на час вчинення кримінального правопорушення має судимість не зняту чи не погашену у законному порядку;

– дії пов'язані з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії; це можуть бути погрози на їх адресу, відштовхування, побої, спричинення тілесних ушкоджень тощо, при цьому опір повинен бути складовою частиною хуліганства та здійснюватися у період його вчинення [19, с. 159].

Під опором треба розуміти активну фізичну протидію винного виконанню особою своїх службових обов'язків. Опором є такі дії:

1) безпосередньо спрямовані проти особи потерпілого (наприклад, коли винний впливає на його організм, застосовуючи фізичну силу, – відштовхує потерпілого або наносить йому удари; спрямовує автомобіль на працівника поліції);

2) спрямовані проти предметів, необхідних потерпілому для виконання його службових чи громадських обов'язків (наприклад, винний вихоплює з рук державного виконання ухвалу суду, яка дозволяє останньому примусово проникнути до житла особи, в якій перебуває майно боржника, та знищує цей

документ; вихоплює з рук працівника правоохоронного органу зброю або спецзасіб і втікає);

3) потерпілому треба нейтралізувати суб'єкта, який халається за громіздкі предмети (дерево, стовп), щоб уникнути затримання;

4) що створюють перешкоди для вільного пересування потерпілого (особа перешкоджає державному виконавцю входити до приміщення чи сховища, які належать боржнику, для проведення їх огляду – зачиняє або тримає двері тощо) [20, с. 63].

Опір слід відрізнити від злісної непокори законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку. За вчинення цього правопорушення статтею 185 КУпАП передбачено адміністративну відповідальність. Злісна непокора полягає у відмові від наполегливих, неодноразово повторених законних розпоряджень або вимог. Вона може бути виражена мовчанням, жестами або словами, у т. ч. й у зухвалій формі. Критерієм розмежування опору і злісної непокори, з об'єктивної сторони, є вчинення під час опору активних дій, спеціально спрямованих безпосередньо на потерпілого.

Частиною 4 ст. 296 встановлено відповідальність за «дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони вчинені із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень».

До вогнепальної зброї належать будь-які заводського чи кустарного виробництва вироби, в яких для здійснення пострілу використовується сила тиску газів, що утворилися під час загорання пороху або іншої горючої суміші (наприклад, пістолети, автомати й інша стрілецька зброя військового зразка, спортивні малокаліберні пістолети, гвинтівки, обрізи, самопали,

пристосовані для стрільби пороховими зарядами газові пістолети, гладкоствольні мисливські рушниці, пістолети з гумовими кулями тощо).

До холодної зброї належать знаряддя, що відповідають стандартним зразкам чи історично виробленим типам зброї, або інші предмети, що мають колючий, колочно-ріжучий, рубаючий, роздроблюючий або ударний ефект (ніж, кинджал, стилет, кастет тощо), призначені для ураження живої цілі [21, с. 170].

Іншими предметами, спеціально пристосованими для нанесення тілесних ушкоджень, слід вважати не лише предмети, заздалегідь спеціально оброблені та пристосовані для цих цілей, як, наприклад, заточена велосипедна спиця, а й елементарно пристосовані під час вчинення хуліганських дій (наприклад, відламана і використана для заподіяння тілесного ушкодження частина антени радіоприймача). Ними можуть бути і будь-які предмети, що не піддавалися жодній обробці, але були заздалегідь підготовлені винним для використання з цією ж метою (столовий ніж, молоток, газовий пістолет тощо).

Використання предметів, які були випадково підібрані на місці вчинення хуліганських дій, не утворить передбаченого частиною 4 ст. 296 КК України кримінального правопорушення.

Якщо в процесі хуліганства вчинюються інші кримінальні правопорушення, то вони або охоплюються складом хуліганства, або їх треба кваліфікувати у сукупності хуліганства з іншими статтями Особливої частини КК України [1].

Таким чином, хуліганство – це кримінальне правопорушення, спрямоване проти громадського порядку та моральності. Воно виявляється у діях, що мають зухвальний, провокаційний характер, демонструють зневагу до суспільства та норм співжиття. Хуліганство залишається актуальною проблемою сучасного суспільства, оскільки порушує нормальний хід суспільного життя, завдає шкоди громадському порядку і безпеці громадян. У зв'язку з поширенням агресивної поведінки у суспільстві, важливо

вдосконалювати правові механізми попередження та притягнення до відповідальності за такі діяння. Ефективна боротьба з хуліганством сприяє підтриманню громадського порядку, забезпеченню безпеки громадян і дотриманню моральних норм у суспільстві.

РОЗДІЛ 2. СКЛАД ОКРЕМИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ

2.1. Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого

Наруга над могилою, іншим місцем поховання або тілом померлого – це кримінальне правопорушення, яке посягає на суспільну моральність, пам'ять про померлих і повагу до людської гідності навіть після смерті. Це кримінальне правопорушення кваліфікується за статтею 297 Кримінального кодексу України і охоплює дії, спрямовані на приниження гідності або наругу над пам'яттю померлих шляхом пошкодження місць поховання чи наруги над тілом.

Так, відмічаємо, що безпосередньо стаття 297 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачає відповідальність за наругу над могилою, іншим місцем поховання, над трупом або урною з прахом покійного, а також викрадення предметів, що знаходяться в місці поховання або на трупі. Ст. 297 КК України розміщена у розділі XII Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності» з метою захисту кримінально-правовими методами безпосереднього об'єкту посягання – суспільних відносин в сфері моральності в частині шанобливого ставлення до померлих і місць їхнього поховання незалежно від статі, раси, національності, соціального походження, прижиттєвих політичних чи релігійних переконань померлих тощо [1].

Наруга – це свідоме, грубе зневажання, осквернення або знищення предметів чи місць, які мають особливе моральне, культурне або релігійне значення для суспільства або окремих осіб. Наруга може включати в себе дії, спрямовані на знищення, пошкодження або приниження символів або

об'єктів, що мають важливе емоційне або релігійне значення, таких як могили, місця поховань, пам'ятники, тіла померлих.

У кримінально-правовому контексті, наруга розглядається як злочинна дія, яка завдає шкоди не лише фізичним об'єктам, але й почуттям та моральним цінностям людей, порушуючи суспільний порядок і моральні норми.

Моральність визнається однією з найвищих соціальних цінностей у ч. 2 ст. 35 Конституції України, «у якій, зокрема, вказано, що окремі права і свободи громадян можуть бути обмежені законом в інтересах захисту суспільних та особистих цінностей, серед яких зазначена й моральність» [22].

Зокрема ст. 297 КК України передбачає відповідальність за вчинення наруги над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого. Масове нехтування світоглядними принципами в суспільстві, яке спостерігається в сучасній Україні, свідчить про необхідність захисту суспільної моралі в сфері шанобливого ставлення до померлих та місць їх поховання від злочинних посягань.

Об'єкт кримінального правопорушення — «це моральні засади суспільства в частині поваги до померлих та місць їхнього поховання. Цей злочин заподіює моральну шкоду насамперед рідним і близьким померлих, порушує громадський спокій, може викликати міжетнічні та міжконфесійні конфлікти, негативно впливає на виховання підлітків. Ставлення до померлих чи не найбільш яскраво показує різницю між цивілізацією і дикістю, в ньому відображається і ставлення особи до інших соціальних цінностей» [23, с. 126-127].

Наявність в діях особи складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 297 КК України, буде мати місце лише у випадку вчинення посягання на один або кілька його предметів, до яких відносяться: могила, інше місце поховання, трун, урна з прахом покійного, а також предмети, що знаходяться в місці поховання або на труні.

«Під могилою у кримінальному праві слід розуміти земельну ділянку на кладовищі або в іншому місці, на якій відбулося поховання померлого, родинне поховання або поховання урни з прахом покійного, а також надмогильні споруди та усі інші предмети, що знаходяться в ній чи на ній. До інших місць поховання належить відносити колумбарні іші, склепи, мавзолеї, виявлені місця невідомих поховань, частини корабля, літака, шахти з тілами (останками) загиблих, інші місця, які штучно утворилися місцями поховань внаслідок катастроф. Тіло померлого (труп), як предмет кримінального правопорушення, передбаченого ст. 297 КК України, – це тіло, його окремі частини або прах будь-якої людини після настання її біологічної смерті» [23, с. 126].

Наступним елементом досліджуваного складу кримінального правопорушення є об'єктивна сторона.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення – це зовнішній прояв злочинної поведінки, що полягає у конкретних діях або бездіяльності, які завдають шкоди охоронюваним законом суспільним відносинам.

Об'єктивна сторона поруги над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого проявляється у:

- 1) порузі над могилою, іншим місцем поховання, над трупом або урною з прахом покійного;
- 2) викраденні предметів, що знаходяться в місці поховання або на трупі.

Під діями, які вчинені щодо братської могили, слід розуміти «дії щодо місць масового поховання загиблих військовослужбовців, партизанів, підпільників та інших учасників бойових дій, місць поховань мешканців населених пунктів, які стали жертвами бойових дій, репресій, голодомору, стихійних та техногенних катастроф, тощо» [24, с. 144].

Порука – «це образливе ставлення, грубе знущання, демонстрація зневаги до місця поховання чи праху покійного. Способи вчинення поруги в законів не визначені. Це можуть бути: осквернення, шляхом вчинення

непристойних надписів, малюнків, виливання нечистот; руйнування надмогильних споруд; розкопування місця поховання, розчленування трупа чи його знищення, зривання одягу. Наруга характеризується як об'єктивним моментом – вчиненням щодо праху чи місця поховання певних діянь, так і суб'єктивним – прагненням зневажити пам'ять про померлого, продемонструвати своє негативне ставлення до суспільних принципів, які панують в цій сфері. Наруга переважно вчиняється шляхом дії. Однак не можна виключати її вчинення і через бездіяльність, наприклад, невтручання в поведінку свійських тварин, які, наприклад, розривають могилу, справляють на ній природні потреби» [25, с. 64].

Викрадення відповідних предметів – «це протиправне їх вилучення і звернення на свою користь чи користь інших осіб. Сюди належать, зокрема, демонтаж і наступний продаж могильних загорож, пам'ятників, плит, а також вінків, квітів, лампад, які знаходяться на могилі» [26, с. 65].

Момент закінчення кримінального правопорушення визначається з врахуванням змісту вчинюваного діяння. Якщо воно полягає у нарузі, то закінченням цей злочин є відтоді, коли виконане діяння достатньо вказує на наявність її об'єктивних і суб'єктивних ознак. Коли ж діяння виражається у викраденні, то злочин закінчений з моменту набуття винним можливості розпорядитися викраденим на власний розсуд (сховати, продати, подарувати тощо).

В свою ж чергу, відмічаємо, що «наруга може вчинятися шляхом осквернення могили, утворення зневажливих написів, малюнків, символів або інших зображень на пам'ятниках чи надмогильних спорудах або урні з прахом померлого. Наруга може вчинятися шляхом розкопування могили, пошкодження ніші в стіні, урни з прахом, осквернення труни, пошкодження пам'ятника, надгробної плити, пам'ятних написів, зображень, огорожі тощо» [27, с. 364].

Разом з тим, «наруга над тілом (останками, прахом) померлого має місце у разі незаконного заволодіння тілом, останками чи урною з прахом

померлого або вчинення непристойних дій над тілом (останками) померлого, самовільне знімання одягу з тіла померлого, переміщення його тіла в інше місце, розчленування чи знищення тіла (останків, праху) померлого, здійснення акту некрофілії, використання частин похованого тіла з ритуальними чи іншими незаконними цілями. Незаконне заволодіння інших предметів припускає таємне або відкрите вилучення предметів, що знаходяться в могилі, іншому місці поховання, тілі померлого або на могилі (одягу, прикрас з тіла померлого, пам'ятників, надгробних плит, огорожі)» [1].

Дане кримінальне правопорушення вчинюється тільки шляхом активних дій. Ці дії названі законодавцем в диспозиції ст.297 КК України та мають характерні ознаки:

- активні дії;
- спрямованість на поховані посмертні людські останки;
- необмеженість тимчасовими рамками (етапами похоронного обряду)
- з моменту смерті до поховання, під час похоронів або після поховання (кремації) тіла;
- дії ображають пам'ять про померлого і відчуття його близьких;
- порушення звичаїв, традицій і встановленого порядку поховання померлих.

Досліджуване нами кримінально протиправне діяння вчинюється шляхом осквернення, знищення, пошкодження могили, іншого місця поховання або останків померлого та викрадення предметів, що знаходяться в місці поховання або на трупі.

Відомо, що обстановка вчинення кримінального правопорушення – це середовище, сукупність просторових, часових та інших умов, при яких вчинюється злочин. В обстановці вчинення наруги над могилою ми виділили типові місце і час скоєння кримінального правопорушення. Так, типовими місцями вчинення кримінального правопорушення є кладовища, в одиничних випадках – морги.

Злочинним посяганням піддаються «густонаселені» кладовища (1000 і більш місць поховань), як правило, в місті або в населеному пункті міського типу. При цьому таке кладовище погано охороняється, безлюдне або малолюдне, віддалене від місця проживання людей. Більшість даних злочинів вчинюється за місцем проживання злочинців (у тому ж населеному пункті, де розташовано кладовище).

Характерною порою року для даних посягань є весна і осінь. «Типовий час кримінального правопорушення: у нічний час (з 22 до 6 год.); вечірня пора (з 18 до 22 год.). Для окремих форм прояву наруги над могилою характерні різні місця і часові показники. Так, характерним місцем здійснення некрофілії є приміщення моргів, патологоанатомічних колекцій, рідше – кладовища. Відповідно, для такого виду наруги найбільш типовим часом скоєння кримінального правопорушення є вечірній і нічний (з 18 до 6 год.)» [28, с. 107].

Суб'єкт даного кримінального правопорушення є загальним (особа, яка досягла 16-річного віку). «Суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність» [1]. З цього випливає, що суб'єктом може бути будь-яка особа, незалежно від її соціального статусу, посади чи громадянства, яка вчинила дії, що мають характер наруги над могилами, місцями поховань або тілами померлих. Отже, особа може діяти самотійно або в групі осіб, а мотиви її дій можуть бути різними, від вандалізму до особистої помсти чи ненависті.

Суб'єктивна сторона цього діяння характеризується прямим умислом. «При парузі винна особа усвідомлює характер своїх дій і бажає їх вчинити, а при незаконному заволодінні зазначеними предметами вона бажає ними заволодіти. Мотиви вчинення діянь можуть бути різними. Однак у разі вчинення їх з корисливих чи хуліганських мотивів закон визнає їх кваліфікуючими ознаками» [29, с. 161].

Щодо могили Невідомого солдата – «місця поховання безіменного учасника бойових дій, що є проявом пам'яті і вдячності народу військовослужбовцям, які загинули в боях за нашу Батьківщину. Дії, поєднані із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, будуть кваліфікуючою ознакою у разі, коли воно не є небезпечним для життя (побої, мордування, легкі чи середньої тяжкості тілесні ушкодження або погроза застосування будь-якого насильства). Частина 3 цієї статті встановлює відповідальність за дії, передбачені частинами першою або другою, якщо вони спричинили тяжкі наслідки» [29, с. 161].

До таких наслідків належать «вчинення наруги над багатьма (три і більше) могилами чи іншими місцями поховань, знищення чи пошкодження місць поховань, пам'ятників або інших надмогильних споруд, що спричинило шкоду у великих розмірах. Шкода у великих розмірах – поняття оціночне і з'ясовується у кожному випадку з урахуванням фактичної матеріальної шкоди і тих витрат (у грошовому еквіваленті), що необхідні для поновлення та реставрації пошкоджених предметів (відповідно до примітки 3 ст. 185 КК це розмір, який у 250 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян). Аналогічний підхід допустимий і при визначенні великого розміру шкоди, спричиненої вчиненням кримінального правопорушення, передбаченого ст. 297 КК» [1].

Отже, наруга над могилою, іншим місцем поховання або тілом померлого – це кримінальне правопорушення, яке посягає на суспільну моральність, пам'ять про померлих і повагу до людської гідності навіть після смерті.

2.2. Жорстоке поводження з тваринами

Жорстоке поводження з тваринами – це суспільно небезпечне діяння, яке посягає на встановлений порядок поводження з тваринами, суперечить принципам гуманності, завдає страждань тваринам і загрожує суспільній

моральності. Це кримінальне правопорушення передбачене статтею 299 Кримінального кодексу України.

Склад кримінального правопорушення охоплює чотири основні елементи: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, і суб'єктивну сторону.

Основний об'єкт жорстокого поводження з тваринами— це громадська моральність і суспільні відносини, які визначають гуманний порядок поводження з тваринами.

Додатковий об'єкт – життя та здоров'я тварин, які зазнають страждань або загибелі внаслідок жорстоких дій[17, с. 107].

Об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення включає дії, які виражають жорстоке поводження з тваринами, зокрема:

- катування, нанесення травм, побоїв;
- навмисне залишення тварин без їжі або води, що призводить до їх страждань або смерті;
- вчинення дій, що викликають у тварин муки або каліцтво.

Вчинення таких дій у присутності малолітньої дитини є кваліфікуючою ознакою.

Спосіб скоєння жорстокого поводження з тваринами:

- навмисне заподіяння шкоди;
- застосування жорстоких методів поводження.

Цей злочин є формальним: для його складу достатньо самого факту жорстоких дій, навіть без настання смерті тварини.

Суб'єктом жорстокого поводження з тваринами може бути будь-яка осудна фізична особа, яка досягла 16-річного віку[1].

Суб'єктивна сторона жорстокого поводження з тваринами характеризується:

- прямим умислом, адже особа усвідомлює, що своїми діями завдає страждань тварині, і бажає цього;

- мотиви. При цьому, особливого значення для кваліфікації злочину мотиви не мають, але це можуть бути хуліганські чи інші антисоціальні мотиви[23, с. 79].

Таким чином, жорстоке поводження з тваринами — це протиправна, свідома дія або бездіяльність, спрямована на завдання фізичних страждань, каліцтв, моральних страждань, або призведення до смерті тварини. Це діяння посягає на принципи гуманності, закріплені в суспільних відносинах щодо поводження з тваринами. Такі дії можуть супроводжуватися надмірною жорстокістю, публічністю або здійснюватися у присутності дітей, що підсилює їх суспільну небезпеку.

2.3. Втягнення неповнолітніх у кримінально протиправну діяльність

Втягнення неповнолітніх у кримінально протиправну діяльність, у пияцтво, у заняття жебрацтвом, азартними іграми як кримінальне правопорушення передбачено ст. 304 КК.

Безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення є суспільні відносини, що забезпечують дотримання загальноприйнятих моральних принципів суспільної моральності у сфері належного інтелектуального, морального та фізичного розвитку і виховання неповнолітніх.

Потерпілими від цього кримінального правопорушення є неповнолітні особи віком до 18 років.

Об'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого статтею 304 КК України, утворює втягнення неповнолітніх у: 1) кримінально протиправну діяльність; 2) пияцтво; 3) заняття жебрацтвом; 4) заняття азартними іграми.

Втягнення неповнолітнього у зазначену діяльність — це психічний чи фізичний вплив на потерпілу особу, вчинений дорослою особою з метою

схилити її до вчинення кримінального правопорушення або до участі в ньому у ролі співвиконавця або пособника чи в інших антигромадських діях.

Втягнення, пов'язане з психічним впливом на неповнолітнього, може бути вчинене шляхом погрози, шантажу, обману, переконання, поради, обіцянки, підкупу, поради, розпалювання почуття помсти тощо.

Втягнення за допомогою фізичного впливу характеризується заподіянням тілесних ушкоджень, катування, мордування та іншого насильства. У разі, коли втягнення неповнолітнього супроводжується катуванням, мордуванням, спричиненням йому важкого чи середньої тяжкості тілесного ушкодження або вчиненням іншого більш важкого кримінального правопорушення, дії винного необхідно кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень [25, с. 19].

Втягненням у пияцтво визнаються умисні дії дорослої особи, безпосередньо спрямовані на збудження (появу) у неповнолітнього бажання систематично вживати спиртні напої; найчастіше це спільне з неповнолітнім вживання таких напоїв. Необхідно вказати, що систематичність утворюють не лише епізоди безпосереднього залучення підлітка до вживання спиртних напоїв, а і схилення його до вживання таких напоїв шляхом примушування чи умовляння їх вжити, придбання, дарування, розрахунку такими напоями за виконану неповнолітнім роботу тощо [10, с. 60].

Втягнення у заняття жебрацтвом полягає в умисному схиленні неповнолітнього до систематичного (не менше трьох разів) жебракування, випрошування у сторонніх осіб грошей або інших матеріальних цінностей. Воно є таким як у разі схилення підлітка у будь-який із названих раніше способів до самостійного жебрацтва, так і в разі залучення його до участі в такій діяльності спільно з дорослою особою.

Втягнення неповнолітнього в азартні ігри теж означає його умисне схилення до систематичної (не менше трьох разів) гри на гроші або інші матеріальні цінності. Азартна гра – це гра на матеріальний інтерес, під час якої виграш залежить від випадковості (у карти, рулетку, «наперсток» тощо).

Залучення до участі в різних лотереях не утворює складу цього кримінального правопорушення, тому що лотереї не належать до азартних ігор.

Склад кримінального правопорушення є формальним. Момент закінчення кримінального правопорушення визначається з вчинення винною особою дії, спрямованої на втягнення неповнолітнього у кримінально протиправну діяльність. Втягнення неповнолітнього у пияцтво, заняття жебрацтвом або в азартні ігри визнається закінченим за наявності доведеної систематичності (не менше трьох разів) учинення відповідних дій.

Суб'єкт кримінального правопорушення – фізична; осудна особа, яка досягла 18-річного віку.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується прямим умислом. Кримінально протиправні дії характеризуються метою втягнення підлітка у кримінально протиправну або інші названі в законі види антигромадської діяльності.

Частиною 2 ст. 304 передбачено відповідальність за «ті самі дії, вчинені щодо малолітньої особи або батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, опікуном чи піклувальником, або особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого чи піклування про нього»[1].

Отже, втягнення неповнолітніх у кримінально протиправну діяльність – це умисне, протиправне діяння, яке полягає у спонуканні, примушуванні, організації або заохоченні особи, яка не досягла повноліття, до участі у вчиненні кримінального правопорушення, аморальних чи суспільно небезпечних дій. Таке діяння посягає на суспільні відносини, пов'язані з охороною здоров'я, моральності, виховання неповнолітніх, а також спрямоване на порушення їхнього нормального розвитку та соціалізації.

РОЗДІЛ 3. СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА МОРАЛЬНОСТІ

В рамках дослідження проаналізовано також судову практику. Дослідження судової практики здійснювалося щодо найбільш поширеного кримінального правопорушення проти громадського порядку – хуліганства.

Хуліганство є одним із найпоширеніших правопорушень, спрямованих проти громадського порядку. Особа, яка вчинила хуліганство, посягає на суспільні відносини, що забезпечують нормальні умови життя людей у різних сферах суспільно корисної діяльності, спокійний відпочинок і дотримання правил поведінки в суспільному житті та побуті, часто завдає шкоди особистим інтересам людей, їхньому здоров'ю, власності, навколишньому середовищу тощо.

Згідно з даними МВС України, протягом 2011 р. порушено 8128 кримінальних справ за ст. 296 КК України, протягом 2012 р. – 7159. Згідно з даними Генеральної прокуратури України, протягом 2013 р. відкрито 6258 кримінальних проваджень, з яких вручено повідомлення про підозру 3106 особам; протягом 2014 р. – 4859, з яких вручено повідомлення про підозру 2023 особам; протягом 2015 р. – 4070, з яких вручено повідомлення про підозру 1724 особам, протягом 11-ти місяців 2016 р. – 3938, з яких вручено повідомлення про підозру 1401 особам. Відповідно до даних ДСА України, протягом 2011–2015 рр., першого півріччя 2016 р. за вчинення хуліганства засуджено 15192 особи (2011 р. – 4309, 2012 р. – 4085, 2013 р. – 2913, 2014 р. – 1983, 2015 р. – 1348, 6 місяців 2016 р. – 557). За вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 296 КК України (без урахування раніше засуджених осіб за вчинення хуліганства), за цей же період засуджено 1190 осіб (2011 р. – 353, 2012 р. – 303, 2013 р. – 237, 2014 р. – 151, 2015 р. – 95, 6 місяців 2016 р. – 51).

Говорячи про судову практику у справах про хуліганство, не можна обминути той факт, що часто виникають труднощі при розмежуванні

хуліганства та злочинів, спрямованих проти життя та здоров'я людини. За статтями КК варто кваліфікувати злочини, які скоюються винним стосовно його рідних, знайомих через ворожість та ін., а також супроводжуються такими діями: загрози позбавлення життя; заподіяння побоїв; завдання тілесних ушкоджень.

Як хуліганство подібні дії можна розцінити, якщо вони пов'язані з очевидним грубим порушенням соціального порядку, а злочинець керувався неповагою до суспільства. При розгляді справ про дрібне чи більш серйозне хуліганство судова практика вчить спиратися на ст. 33 КК [1].

Готуючи огляд, ми помітили: так і вчинив Дніпровський районний суд міста Дніпродзержинська 2 червня 2006 року, виносячи вирок у справі громадянина, який вчинив низку злочинів. Покарання за них передбачено за ч. 1 ст. 121, а також ч. 4 ст. 296 КК.

Перебуваючи під впливом алкоголю, винний, з хуліганських спонукань, ударив потерпілого по голові, а потім із застосуванням ножа завдав удару в живіт. Рішенням Верховного Суду України від 28 листопада 2006 року вирок було залишено незмінним.

Кваліфікуючі ознаки хуліганства, вчиненого із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень, є самотійними та підлягають доказуванню в суді [1].

Про це йдеться в постанові колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, яка розглянула касаційну скаргу засудженого за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 296 Кримінального кодексу України (хуліганство), на вирок апеляційного суду.

Так, чоловік обвинувачувався у вчиненні злочину, передбаченого ч. 4 ст. 296 КК України, який кваліфікувався як грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалося

особливою зухвалістю, вчинене групою осіб, із застосуванням предмета, заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень.

Місцевий суд дійшов висновку: дії чоловіка необхідно кваліфікувати за ч. 2 ст. 296 КК України (хуліганство, вчинене групою осіб). Апеляційний суд з цим не погодився і скасував вирок місцевого суду, зокрема в частині такої перекваліфікації, визнавши чоловіка винуватим у заподіянні тілесних ушкоджень потерпілому із застосуванням кастету.

При цьому суд апеляційної інстанції послався на показання потерпілого та свідків, які стверджували, що бачили цей предмет у руках обвинуваченого. Проте жодними іншими доказами (висновками експертиз або речовими доказами) заподіяння тілесних ушкоджень потерпілому саме кастетом не підтверджено. Крім того, при формулюванні правової кваліфікації кримінального правопорушення орган досудового розслідування не інкримінував чоловікові заподіяння тілесних ушкоджень потерпілому за допомогою згаданого предмета.

«Апеляційний суд визнав доведеними такі фактичні обставини вчиненого злочину, які не були інкриміновані обвинуваченому, чим вийшов за межі пред'явленого обвинувачення», — зазначається в постанові ВС.

Колегія суддів ККС ВС звернула увагу на те, що диспозиція ч. 4 ст. 296 КК України передбачає відповідальність за вчинення хуліганства із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень. Кастет є холодною зброєю. Водночас предметами, спеціально пристосованими або заздалегідь заготовленими для нанесення тілесних ушкоджень, є будь-які речі, що не належать до зброї, які видозмінені чи спеціально знаходилися у вільного з метою завдання тілесних ушкоджень під час хуліганства (металевий прут, камінь, розбита пляшка тощо).

«Отже, наведені кваліфікуючі ознаки вказаного злочину є самостійними та відповідно до ст. 91 КПК України підлягають доказуванню в суді», — зазначається в постанові ВС [30].

Однак апеляційний суд не встановив усіх ознак об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 4 ст. 296 КК України, та дійшов висновку про застосування особою предмета, заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень, а саме кастета, чим допустив суперечності у своїх висновках.

12.07.2014 р. о 17 год. 00 хв. особа В. та особа А., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, з іншими особами у кількості біля 10 осіб, знаходячись у громадському місці в м. Могилів-Подільському Вінницької області поряд із житловим будинком, діючи умисно та усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій, брали активну участь у вчиненні групових дій щодо порушення громадського порядку, а саме: разом з іншими учасниками натовпу недотримувалися встановлених правил поведінки у громадських місцях та порушували встановлений порядок проведення мирних мітингів, пікетування, демонстрацій та за допомогою сміттєвих контейнерів, автомобільних шин і уламків цегли перекрили проїжджу частину автодороги, яка є магістральним виїздом із території України до республіки Молдова. Внаслідок вказаних дій групи осіб у кількості біля 10 осіб за активної участі особи В. та особи А. утворився затор із автомобілів, які протягом приблизно 30 хвилин не могли перетнути державний кордон України, що призвело до порушення функціонування державної установи – митного поста «Дністер» Вінницької митниці.

При виїзді слідчо-оперативної групи в складі працівників Могилів-Подільського МВ УМВС України у Вінницькій області та під час спілкування із особою В. та особою А. останні ігнорували законні вимоги працівників міліції розблокувати проїжджу частину автодороги, при цьому грубо в нецензурній формі та присутності інших осіб висловлювалися щодо працівників міліції та діючої влади. Таким чином, своїми умисними діями

особа В. та особа А. вчинили кримінальне правопорушення (злочин), передбачене ст. 293 КК України, тобто активна участь у групових діях, що призвели до грубого порушення громадського порядку та суттєвого порушення роботи транспорту, установи [31].

Відповідно до п. 13 ППВСУ «Про судову практику у справах про хуліганство» від 22 грудня 2006 р. № 10, при вирішенні питання про кваліфікацію дій винних осіб, які під час грубого порушення громадського порядку з мотиву явної неповаги до суспільства вчинили й інші злочини, передбачені різними статтями Особливої частини КК, належить виходити з положень ст. 33 КК.

Так вироком Великоберезнянського районного суду Закарпатської області від 31 березня 2003 р. Д. і К. визнані винними й засуджені за ч. 2 ст. 296 та ч. 1 ст. 122 КК з того, що вони у співучасті з Б. та М. 18 грудня 2002 р. приблизно о 21-й годині вчинили на вулиці хуліганські дії щодо М. М. та П. При цьому Д. і К. після того, як М. М. упав на землю, руками його побили й нанесли йому тілесні ушкодження середньої тяжкості. Діями всіх засуджених П. було заподіяно легкі тілесні ушкодження з короткочасним розладом здоров'я. Перевіривши матеріали справи та обговоривши наведені у касаційному поданні доводи, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України визнала, що воно задоволенню не підлягає з таких підстав. Відповідно до чинного кримінального закону такі насильницькі дії, як побої, мордування, умисне заподіяння легких тілесних ушкоджень, а також умисне знищення чи пошкодження майна характеризують особливу зухвалість як одну з ознак хуліганства і тому додаткової кваліфікації не потребують. Якщо ж під час хуліганських дій вчинено злочини, які за своїми ознаками і ступенем тяжкості істотно відрізняються від хуліганства (у даному випадку – умисне заподіяння тілесних ушкоджень середньої тяжкості), то ці злочини мають кваліфікуватися за сукупністю з хуліганством, оскільки вони не охоплюються жодною з частин ст. 296 КК. За таких обставин дії К. і Д.

правильно кваліфіковані за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 ст. 296 та ч. 1 ст. 122 КК. Тому колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України у задоволенні касаційного подання відмовила [32].

Постанова ВСУ від 20.06.2011р. у справі № 5ксл. Якщо особа придбала бойові припаси і без значного розриву в часі намагалась їх продати, але в момент продажу була затримана, то такі дії мають кваліфікуватися як один (одиничний) закінчений злочин. За таких обставин розпочаті дії особи щодо збуту придбаних бойових припасів за своїми ознаками не утворюють замаху на збут і не потребують додаткової кваліфікації.

Визначальним для правильної кримінально-правової оцінки послідовного вчинення діянь, альтернативно зазначених у кримінально-правовій нормі (зокрема, у статті 263 КК України), є з'ясування змісту суб'єктивного ставлення винної особи до вчинених нею діянь.

Якщо у цієї особи був єдиний умисел щодо придбання, носіння, зберігання та збуту бойових припасів чи вибухових речовин, вчинені нею діяння щодо одного й того ж предмета злочину, без значного розриву в часі, належить розглядати як один (одиничний) злочин; при цьому незавершеність останнього діяння на визнання злочину закінченим не впливає, і він має кваліфікуватися за частиною першою статті 263 КК України.

Вчинення ж особою не одного, а кількох діянь (у тому числі незакінчених), альтернативно зазначених у певній кримінально-правовій нормі, підлягає врахуванню у межах такої загальної засади призначення покарання, як призначення покарання з урахуванням ступеня тяжкості вчиненого злочину (пункт 3 частини першої статті 65 КК України) [33].

Таким чином, хуліганство є одним із найбільш поширених кримінальних правопорушень, що посягає на громадський порядок та моральність. Судова практика у таких справах покликана забезпечити правильну кваліфікацію діянь, об'єктивну оцінку дії винної особи та врахування всіх обставин, що впливають на відповідальність.

ВИСНОВКИ

38

Таким чином, в ході проведеного в курсовій роботі дослідження було сформульовано наступні висновки.

Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності – це кримінальні правопорушення, що посягають на основи соціального та морального порядку в суспільстві, порушують громадянські права, основні цінності та норми, які забезпечують нормальне функціонування суспільства. Ці правопорушення здебільшого виражаються в діях, які порушують соціальну гармонію, спричиняють небезпеку для безпеки та спокою громадян, порушують етичні та моральні норми поведінки, що є основою для стабільності суспільства.

Загалом, кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності включають такі категорії:

Порушення громадського порядку – дії, що порушують нормальний хід суспільних відносин, спричиняють небезпеку для громадського спокою та безпеки. Це можуть бути такі правопорушення, як хуліганство, масові заворушення, порушення правил дорожнього руху, агресивна поведінка в публічних місцях, порушення тиші, неповага до органів влади та правоохоронних органів.

Порушення моральності – дії, які порушують загальноприйняті етичні норми, ведуть до підриву моральних цінностей, сприяють деградації суспільних звичаїв і традицій. Це можуть бути правопорушення, які мають на меті розповсюдження порнографії, наруги над могилами або тілами померлих, втягнення неповнолітніх у кримінально протиправну діяльність, а також розповсюдження аморальних ідей через засоби масової інформації.

Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності мають важливе значення для підтримання правопорядку в державі. Вони покликані захистити не лише інтереси окремих громадян, але

її цілу соціальну групу чи суспільство в цілому, забезпечуючи збереження загальноприйнятих моральних норм і правил поведінки.

Законодавство України, зокрема Кримінальний кодекс України, передбачає ряд статей, що стосуються порушення громадського порядку та моральності, де встановлюються санкції за хуліганство, порушення моральних норм, а також за посягання на суспільну безпеку та інші елементи, що складають основу здорової соціальної атмосфери.

Ці правопорушення, на відміну від злочинів проти особистості чи власності, здебільшого мають на меті порушення соціального співіснування і порушення морально-етичних норм, що в свою чергу веде до дестабілізації соціальної, культурної та правової основи суспільства.

Судова практика в кримінальних правопорушеннях проти громадського порядку і моральності – це сукупність рішень та тлумачень судів, що стосуються справ, у яких порушується громадський порядок або моральні норми суспільства. Вона є важливим інструментом для забезпечення правильного застосування норм кримінального права та встановлення справедливості в конкретних справах. Вивчення та аналіз судової практики допомагає не лише в правильній кваліфікації дій правопорушників, але й у розвитку судової системи, уніфікації підходів до вирішення таких справ.

Судова практика в кримінальних правопорушеннях проти громадського порядку та моральності є важливою частиною правозастосовчої діяльності, яка сприяє утвердженню правопорядку та підтриманню моральних стандартів у суспільстві. Вона допомагає забезпечити єдину практику кваліфікації та покарання таких правопорушень, підвищує правову свідомість громадян і забезпечує правову стабільність у державі.

В рамках курсової роботи досліджено судову практику у справах про хуліганство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст.131.
2. Гришук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів, докторантів, наук.-пед. працівників юрид. фак.закл. вищ. освіти. Видання 2-ге, змінене та доповнене. Львів, 2019. 666 с.
- 3.Баулін Ю.В., Борисов В.І., Тютюгін В.І. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник. Харків: Право, 2018. 456 с.
4. Вереша Р.В. Кримінальне право України на сучасному етапі. Загальна частина. Навчальний посібник. Київ: Алерта, 2022. 612 с.
5. Галуцько В. Кримінальне право України. Повний курс: підручник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с
6. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій. Київ: Нац. акад. внутр. справ, «Освіта України», 2016. 236 с.
7. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник. Одеса. Фенікс. 2018. 394 с.
8. Ковальський В. Кримінальне право України: посібник; Академія адвокатури України, Школа адвокатської підготовки. Київ: Прецедент, 2006. 147 с.
9. Гончар Т.О., Кримінальне право України: Загальна та Особлива частини: Навчальний посібник для підготовки до іспиту. Харків: Одиссей, 2010. 124 с.
10. Сухопос В. В. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Суми : Університетська книга, 2016. 375 с.
11. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник. за ред. В. В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2010. 456 с.

12. Вереща Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина. Навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 320 с.

13. Кримінальне право України: Практикум: навч. посібник. за ред. С.С. Яценка. 3-тє вид., перероб. і доповн. Київ: Алерта ; КНТ ; Центр учб. літ-ри, 2010. 640 с.

14. Михайленко П. П. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посібник. Київ: СПД Карпук С. В. 2006. 440 с.

15. Кримінальне право України. Загальна частина : Навчальний посібник. За ред. О.М. Омельчука. Київ: Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2010. 208 с.

16. Кримінальне право. Загальна частина: Підручник / За ред. А.С. Беніцького. Київ: Істина, 2011. 1112 с.

17. Лобойко Л.М. Кримінальний процес: Підручник. Київ: Істина, 2014. 432 с.

18. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.

19. Кримінальне право України. Загальна частина. за ред. О. М. Бандурки. Харків: Вид-во ХНУВС, 2011. 378 с.

20. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина : Підручник. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Атіка, 2009. 512 с.

21. Александров Ю. В. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч.; 5-те вид., переробл. та допов. Київ: Атіка, 2009. 408 с.

22. Конституція України : Закон України від 28. 06. 1996 № 254к/ 96-ВР. *Відомості Верховної Ради України* від 23.07.1996. 1996 р., № 30, стаття 141.

23. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. за ред О. І. Мотлях. Київ: Центр учебної літератури, 2014. 696 с.

24. Кримінальне право України. Загальна частина; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.

25. Кримінальне право України. Загальна частина; за заг. ред. В. Я. Конопельського, В. О. Меркулової. Одеса, ОДУВС, 2021. 452 с.

26. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник. за ред. В. О. Навроцького. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 712 с.

27. Кримінальне право: Навчальний посібник. За заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ: Ваїте, 2014. 944 с.

28. Вереща Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. Київ: Правова єдність, 2016. 363 с.

29. Зінченко І. О. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частина у питаннях і відповідях: наук.-практ. посіб.: Атіка, 2013. 240 с.

30. Постанова Верховного суду колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 06.06.2018 року у справі № 331/2372/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74630330>. (дата звернення: 21.11.2024).

31. Вирок Могилів-Подільського міськрайонного суду Вінницької області у справі № 138/2357/14-к від 08 серпня 2014 року. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40070989>. (дата звернення: 21.11.2024).

32. Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 3 лютого 2004 р. URL: [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/B713BA92CCB0EA22C2257AF4003AE470](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/B713BA92CCB0EA22C2257AF4003AE470). (дата звернення: 21.11.2024).

33. Постанова Верховного Суду України від 20.06.2011р. у справі № 5к11. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/18395956>. (дата звернення: 21.11.2024).